

Eco) uporno negoduju fašnička udruženja i stariji građani. No i niz medijski posredovanih motiva kviri tradicionalna shvaćanja: maske političara, sportaša, likova iz TV-serija, ili pak junaci stripova i crtića (Zoro, Garfield, pčelica Maja i drugi). Neobično je da su pokladne maske rijetko kada izravno politički angažirane, a među takvima postoji jedna koju uopće nije potrebno izrađivati - gasmaska.

Andrej ŽMEGAČ

Volkskunst heute?, Vogel-scheuchen, Hobby-Künstler, Vor-garten-Kunst, Fronleichnamste-ppiche, Krippen, Graffiti, Moto-r-rad-Tanks, Autobemalungen, Tä-towierungen, Punk-Ästhetik, He-rausgegeben von Gottfried Korff, Ludwig-Uhland-Institut für em-pirische Kulturwissenschaft der Universität Tübingen, Tübin-gen 1986, 165 str.

Publikacija *Volkskunst heute?* (*Narodna umjetnost danas?*), zamišljena kao popratni materijal uz jednu izložbu, vjerojatno je nadrasla namjere svojih priređivača. Radi se o dobro dokumentiranim istraživanjima suvremene narodne umjetnosti u jugozapadnoj njemačkoj pokrajini Baden-Württemberg. Da međutim operiranje pojmom "narodne umjetnosti" s referencom na moderni, pogotovo gradski život, nije uobičajeno, znali su autori ovoga projekta, pa je naslovu dodan upitnik. Želeći ukloniti ili barem umanjiti ove nedoumice, G. Korff u uvodnom tekstu postavlja problem i najavljuje fenomene iz podnaslova upravo

kao aktualnu narodnu umjetnost. Radi se dakle o izradi strašila za ptice, o slikarima, kiparima i grafičarima amaterima, o ukrašavanju vrta, o običaju slaganja cvjetnih sagova povodom tijelovskih procesija, o kreiranju božićnih jaslí na teme iz suvremenog života, o graffitima, oslikavanju rezervoara na motociklima i oslikavanju automobila, o tetoviranju, te punk-estetici. Niz bi sigurno bilo moguće još produljiti, no autori, kako sami kažu, nisu smjerali nekoj zaokruženosti i definitivnosti. Valja im namjesto toga povjerovati da su odabrali najvažnije, najznakovitije pojave sa svoga područja.

G. Korff konstatira kako se ovi fenomeni u znanosti uporno sve do naših dana razdvajaju od (tradicionalne) narodne umjetnosti, pa ih se onda naziva "efemernom umjetnošću", "umjetnošću slobodnog vremena" i sl. Situacija u SAD je podjednaka, jer ove oznake i potječu iz te sredine. Možemo primijetiti da je u tim domišljanjima inače "težak" pojam umjetnosti očito manje zanimljiv motiv od onog drugog dijela. Svakako glavno pitanje što ga ovaj zbornik postavlja jest da li postoje novi oblici narodne umjetnosti, ili se ona pak svodi samo na tradicionalne oblike. U ovom drugom slučaju vrijedila bi naime vrlo poantirana opaska P. Bourdieua da se narod tako reducira samo na seljake i seoske obrtnike. U svjetlu toga nema razloga da se spomenute novije pojave ne razmatraju u okviru etabliranog pojma narodne umjetnosti. Dodajmo da bi s obzirom na njih očito valjalo staviti u zagrade i paradigmatško Hauserovo razgraničavanje narodne (izvorne, seoske) od popularne (gradske, masovne) umjetnosti.

Uvodni prilog upozorava na vezu spomenutih oblika kreativnosti i suvremenih medija. Izvana naime djeluju poticaji i obrasci što ih na neki način sadržava svaka realizacija. Primjerice omoći ploča koji neosporno utječu na oslikavanje motocikala i automobila, pa različiti modeli u časopisnim rubrikama "uradi sam", ili naprosto natjecanja u izradi nečega. Takvi okviri, konvencije, bili su uvijek prisutni u umjetnosti, no njezina vrijednost je proizlazila iz autorova odnosa prema konvenciji, iz njegova osobnog udjela. Tako i nove oblike narodne umjetnosti u velikoj mjeri obilježava individualnost, posvjedočujući time odgovarajuću društvenu pozadinu, te zadovoljavajući također potrebu individualne afirmacije.

Navedimo neka zapažanja o manje poznatim oblicima likovnog komuniciranja. D. Engel i W. Unseld pišu o kreiranju strašila za ptice, koje u naše doba postaje sve popularnije i ima gotovo jedino estetski smisao. Raznoliko koncipirana i maštovito opremljena strašila izrađuju se u slobodno vrijeme, a onda se postavljaju negdje u vrt ili dvorište. U gradskim naseljima predstavljaju isključivo estetski objekt, i ta svojevrsna igra navela je autore na upit nije li ona zapravo oduvijek bila najvažnijim činiocem pri izradi strašila. Kako je njihov skroman zaštitni efekt ljudima sigurno bio poznat, mogla ih

je naprotiv zaokupiti impersonalnost, višeznačnost, zagonetnost što su je strašila nosila u svojem čovjekolikom obličju.

U tekstu o cvjtnim sagovima (W. Unseld, *Sakrament i patchwork*) prikazan je običaj slaganja takvih kompozicija u katoličkom mjestu Hirrlingen. Velike cvjetne slike s raznolikim prikazima, porukama i simbolima slažu se na otvorenom, na tlu pred procesijskim oltarima prigodom Tijelova. Komponiranje cjeline od mnoštva cvjetova i latica iskazuje jedinstvo stanovnika općine, a kratkotrajnost, propadljivost ovih sagova, smatra autor, potiče na razmišljanje o prolaznom i vječnom.

Istraživanju tetoviranja posvetili su se R. Lahtz i R. P. Weisshaar, istaknuvši pionirske zasluge A. Spamera na tom području, koji je između dva rata time započeo zapravo proučavanje alternativne umjetnosti. Kao i tada, i danas se tetoviraju ponajviše mornari, vojnici, umjetnici, omladina, asocijalne osobe, i to pojedinci nošeni stanovitim romantičnim stavom prema sebi i drugim, jer teže naglašavanju svojih osjećaja i uvjerenja. Bez obzira na prirodu tetoviranog motiva ili simbola, on se uvijek nekome obraća i time postaje nosilac komunikacije. U vrijeme istraživanja, 1985, autori su bili opazili novu popularnost tetoviranja, novi "val" koji je stigao iz SAD.

Ovi i drugi oblici narodne umjetnosti izrazi su slobode pojedinca, odnosno njegove težnje da tu slobodu uvijek iznova potvrđuje. U visokorazvijenim i visokociviliziranim društvima to je ne samo moguće, već i dobrodošlo, jer takvim obavezujućim sustavima valja usvajati individualizaciju kao prirodnu potrebu. Spomenuti vidovi stvaralaštva primjeri su dakle "iskoračenja iz regularnosti svakodnevice" (H. Bausinger, predgovor), a kreativnošću i komunikativnošću neporecivo potvrđuju svoju životnost. Tübingenški zbornik manje je ambicioniran oko (novih) generalizirajućih spoznaja, no utoliko aktualnije prikazuje fenomene, provocirajući time nesumnjivo daljnja tumačenja.

Andrej ŽMEGAČ

Knjiga *Tetovirani Staljin* autora Kovács Ákosa i Sztrés Erzsébet neobična je i zanimljiva. Nastala je kao rezultat spoznaje (posljednjih godina osobito među folkloristima i povjesničarima) da se mentalitet i svijest ljudi ne upoznaje samo preko službeno kodificiranih povijesnih izvora, kao što su arhivski spisi, dokumenti, statistički podaci i slično, već da se krug izvora informacija, na osnovi kojeg se može stvoriti realni opis prošlosti i sadašnjosti, širi i na djela književne, filmske i likovne umjetnosti, ali i na područje tzv. masovnih fenomena. Tako autori u uvodnom izlaganju napominju, da kada bi budući povjesničari, recimo kroz tridesetak godina, željeli saznati kakve su u Mađarskoj krajem osamdesetih godina prevladavale stvarne društvene i političke ambicije, svakako bi svoju pažnju morali, pored ostalog, usmjeriti na sadržaj parola što su ih demonstranti na svojim transparentima nosili ispred parlamenta, te na sadržaj grafita i bedževa... i sasvim bi sigurno dobili vjerniju predodžbu nego da su se o ljudskim željama, životima i bojaznima informirali iščitavajući samo tekstove s parola nošenih i isticanih prilikom prvomajskih svečanosti.

No, kamo svrstati ovu knjigu? Da li u kulturnu antropologiju ili možda dokumentalistiku, pitaju se i sami autori! Jedno je sigurno: ta "nova vrsta" stvaralaštva spada u domenu narodne umjetnosti (népművészet) i urbanog folklor, iako se po mnogočemu razlikuje od onih tradicionalnih oblika seoske kulture koji pripadaju folklornom stvaralaštvu. Za ilustraciju autori navode primjer istraživanja nadgrobnih spomenika na grobljima, te kao pandan tome - istraživanja spomen-obilježja žrtvama automobilskih nesreća postavljenim uz ceste.

No, da bi čitatelji otklonili ili bar riješili neke od dilema, pogledajmo, kako je ova knjiga uopće nastala. Kovács Ákos i Sztrés Erzsébet započeli su istraživanje o tetoviranju u Mađarskoj početkom osamdesetih godina, inspirirani člankom u jednom domaćem medicinskom časopisu, u kojem su naišli na indikativan podatak da je prilikom sistematskih liječničkih pregleda, krajem pedesetih godina, na svakom desetom, radno

Ákos Kovács & Erzsébet Sztrés, *Tetovált Sztálin, Szovjet elitéltek tetoválásai és karikatúrái*, Népszava Kiadó Vállalat Ságvári Nyomdájában, Szeged 1989, 244 str.